

Eva Saaw
0221-255 12
eva.saaw@koping.se

Yttrande avseende motionen ”Öka valfriheten, mångfalden och kvalitén inom vård och omsorg i Västra Mälardalen”

Vård- och omsorgsförvaltningen har fått i uppdrag att yttra sig över en inkommen motion avseende att utreda förslaget om att tillämpa Lagen om valfrihetssystem (LOV) vid upphandling av välfärdstjänster, i syfte att, efter överenskommelse med Arboga och Kungsör, införa LOV inom den kommunala vården och omsorgen i Västra Mälardalen.

Bakgrund

Lagen om valfrihetssystem (LOV) trädde i kraft den 1 januari 2009. LOV reglerar vad som ska gälla när kommunen konkurrensutsätter delar av sin verksamhet genom att överlåta till brukaren att välja utförare bland leverantörer av vård och omsorg i ett valfrihetssystem. Det skapar möjlighet för privata företag och organisationer att utföra tjänster som kommunen tidigare utfört i egen regi. Syftet med lagen är bland annat att stärka den enskildes rätt till medbestämmande och stärka kvalitetskonkurrens. Det är frivilligt för kommuner att införa valfrihetssystem.

LOV innebär löpande annonsering, att anbud kommer in och att alla anbudsgivare som uppfyller de på förhand uppställda kvalitetskraven har rätt att teckna avtal med kommunen. Kommunen ska ge information till brukarna för att möjliggöra ett medvetet val. Ersättning till utförare följer sedan brukarens val. Det ska finnas ett i förväg bestämt ickevalsalternativ.

Om fristående aktörer ska utföra kommunala tjänster behöver dessa upphandlas antingen enligt lagen om offentlig upphandling (LOU) eller enligt lagen om valfrihetssystem (LOV). Motionen berör endast införandet av valfrihetssystem vilket gör att yttrandet huvudsakligen kommer belysa detta.

Utbud till kommuninvånarna

Det finns olika aspekter som behöver beaktas inför ett införande av valfrihetssystem. När brukarna har möjlighet att fritt välja utförare av en tjänst innebär det en kvalitetskonkurrens mellan aktörerna. Både de privata aktörerna och kommunen behöver därför leverera sina tjänster i så pass hög nivå att brukarna inte väljer en annan aktör. Valfrihetssystemet förutsätter välinformerade val och för de brukare som inte kan eller vill göra ett aktivt val bidrar inte valfriheten i sig till en mer jämlik vård och omsorg.

Kommuner som infört valfrihetssystem enligt LOV har ofta begränsningar i sitt valfria utbud. Det kan gälla typen av insatser, tider på dygnet eller geografiska avgränsningar. Tillgängligheten av utförare kan variera i en och samma kommun.

Det finns däremot ingen begränsning av hur många aktörer som kan etablera sig inom kommunen vilket innebär att det kan bli en överetablering av aktörer inom vissa attraktiva områden.

Antalet platser inom exempelvis särskilt boende kan komma att öka om det finns privata aktörer som är beredda att starta ett boende i kommunen. På så sätt skulle kommunen kunna undvika en dyr nybyggnation samtidigt som antalet platser inom kommunen ökar. Detta förutsätter dock att det finns privata aktörer som är beredda att genomföra detta.

Påverkan på vård- och omsorgsförvaltningen

Den kommunala organisationen kommer att påverkas av ett införande av valfrihetssystem. Förutom vad som ovan nämnts kommer biståndshandläggarna att på ett opartiskt sätt behöva informera den enskilde om de olika utförarna. Det blir även extra viktigt att biståndsbedömarna i beslutet tydligt uppger vad den enskilde behöver hjälp med så att aktören, kommunal eller privat, kan leverera detta.

Medarbetare inom vård- och omsorgsområdet kommer att ha möjlighet att välja vilken arbetsgivare de helst vill arbeta hos. Vissa medarbetare kommer kanske välja att starta eget företag. Detta kommer att påverka den kommunala verksamheten när konkurrens om arbetskraft uppstår, särskilt genom att det redan idag är svårt att rekrytera utbildade medarbetare till vård- och omsorgsområdet.

Den kommunala verksamheten behöver därmed även ges möjlighet att marknadsföra sig på motsvarande sätt som privata aktörer, både för att rekrytera personal, men även för att få kommuninvånare att välja kommunen som leverantör av vård- och omsorgstjänster.

Allteftersom brukare väljer en annan utförare än kommunen, behöver den kommunala organisationen anpassas till den efterfrågan som finns av kommunen som leverantör. När fler privata aktörer finns inom vård- och omsorgsområdet kan därmed kommunens kontroll över den totala kapaciteten minska. Om något företag lägger ner sin verksamhet behöver kommunen ha beredskap för att utan dröjsmål verkställa berörda brukares behov.

Nämndens ansvar

Nämndens ansvar för kommuninvånarna förändras inte, även om ett system med valfrihet införs. Det kommer ställa krav på att tillräckliga resurser avsätts i den kommunala organisationen för en systematisk uppföljning och kontroll av leverantörerna, avtal och dess kvalitet i utförandet. Det behöver även finnas bra information till kommuninvånarna om de olika aktörerna och valet som de har möjlighet att göra, vilket ställer krav på nämndens kommunikations- och informationsinsatser.

Ekonomi

Det är i nuläget inte klarlagt hur nämndens ekonomi kommer att påverkas av ett införande av valfrihetssystem. Däremot kan ett ökat utbud av aktörer inom exempelvis särskilt boende medföra att de kommunala boendena kan få tomma platser och därmed inte utnyttjas maximalt. Detta leder i sin tur till att kostnaden per plats för kommunen blir högre.

Slutsats

Frågan om införande om LOV är mycket komplex och behöver därför ses över i ett omfattande utredningsarbete för att ta ställning till upplägg, förutsättningar och förslag till modell. I detta arbete behöver även representanter från verksamheten inkluderas för att med sin expertkunskap bidra till en slutgiltig bedömning av frågan. En sådan utredning kan genomföras efter att nödvändiga politiska beslut fattats.

För vård- och omsorgsförvaltningen

Annasarah Pavasson

Förvaltningschef